Taqsima 5

IT-TAQBIDA TAN-NAZZJONALISTI TAĦT L-AMMINISTRAZZJONI TA' STRICKLAND

Is-suċċessur tal-Gvernatur Fremantle kien il-Ġeneral (wara sar Field Marshal) Grenfell li dam f'din il-kariga mill-1899 sa l-1903. Bħall-oħrajn ta' qablu, kien bniedem imrawwem fid-dixxiplina militari. Il-ħatra tiegħu kienet tkompli turi kemm Malta kienet titqies bħala Fortizza u għaldaqstant kemm kien jinħtieġ li titmexxa b'mod rigoruż u reġimentat. Iżda fil-fatt l-amministratur veru baqa' Strickland li aktar ma beda jgħaddi ż-żmien aktar kompla jsaħħaħ il-mekkaniżmu awtokratiku tiegħu.

Malta fi tmiem is-seklu dsatax, għalhekk, kienet pajjiż maħkum mill-qilla ta' l-Istricklandiżmu. It-taħrik tad-disgħinijiet wassal għal riorganizzazzjoni sħiħa fil-forzi tal-pulizija u għal intensifikazzjoni fis-sistema ta' sorveljanza. Bħal dak il-ġurdien li jiġi dahru mal-ħajt l-amministrazzjoni, f'disprament, bdiet tissuspetta u tnassas fuq kulħadd, anki dwar l-iċken affarijiet. Pulizija esperti Taljani nġiebu apposta biex jinvestigaw dwar jekk kienx hawn anarkisti fil-pajjiż.[1] Fl-1901, meta l-aġitazzjoni tal-P.N. kompliet tiħrax, **units** ta' l-R.M.A. ġew ingaġġati biex isaħħu l-forzi tal-pulizija fil-każ li jinqala' l-inkwiet. Il-ħabib tal-qalb ta' Strickland, l-Avukat tal-Kuruna Alfredo Naudi, kien kollu tifħir għax-xogħol li kien qed iwettaq il-gvern permezz tal-pulizija biex titħares l-Ordni Pubblika. Barra minn hekk, dan wissa lill-poplu li kull min jasal biex jikkritika lir-reġim kien qiegħed jagħti f'għajnejn il-gvern. Saħansitra l-gvern kellu l-ismijiet ta' dawk li kienu jmorru għall-**meetings** tan-Nazzjonalisti, u b'reqqa kbira kienet tinġabar kull tip ta' informazzjoni li setgħet tgħin lill-gvern. Min kien

ittimbrat bħala Nazzjonalist kien jitniżżillu ismu flimkien mal-laqam (jekk kellu), is-sengħa jew il-professjoni tiegħu, il-post tax-xogħol, l-indirizz fejn joqgħod, kif ukoll tagħrif dwar il-qraba tiegħu. Li tiddikjara li int Nazzjonalist kienet saret ħaġa li titlob kuraġġ li ma bħalu. Li tikteb kontra l-gvern f'ġurnal, anke taħt **nom de plume** kien sogru. Eżempju ta' dan kien Dr. E.L. Vella li kien jikteb fil-**Malta** taħt l-isem "Spartaco". Vella kien kaxxier ma' kumpanija bbażata f'Londra li l-proprjetarju tagħha kien Edward Tancred Agius, lagħqi prim ta' l-Ingliżi. Vella ġie rrappurtat lil Agius u malajr kellu jwaqqaf il-kitbiet tiegħu fil-**Malta** biex ma jitlifx l-impieg.(2) Fl-1901 banda Maltija-Tuniżina ma tħallietx tiġi Malta biex tagħti kunċert, u li kien għal Strickland, żjara minn grupp ta' studenti Universitarji Sqallin kienet titħassar ukoll.

Iżda l-akbar sfaċċataġni seħħet meta l-gvern ħareġ ordni li ma setgħux jibqgħu jsiru **meetings** pubbliċi fl-ibliet. Fl-okkażjoni ta' żjara mis-Sotto-Segretarju Kolonjali Lord Onslow, Mizzi, bil-kuraġġ kollu, ipprova jorganizza marċ ta' protesta fil-Belt. Mizzi għamel appell lill-kappillani u lill-kleru, u lill-membri tal-kumitati distrettwali u tal-baned biex ifiehmu lill-poplu l-għan tal-protesta, u żied igħid li kif ma sabhiex bi tqila biex jorganizza dan il-marċ, hekk ukoll ma kienx ser jonqoslu l-kuraġġ biex imexxih hu. Iżda l-Gvernatur Grenfell malajr uża l-influwenza tiegħu fuq l-Isqof Pace li ma damx ma għalaq ħalqu. L-istess għamlu l-Kanoniċi tal-Kattidral. Strickland, min-naħa tiegħu, ħareġ twissijiet u theddid ta' multi u ħabs. Il-proġett għalhekk sfratta u l-marċ ma sarx. Fl-ambjent ripressiv u ostili li kien qed igħix fih il-poplu Malti kien sogru kbir li toħroġ u pubblikament tiddimostra kontra l-gvern. Mhux kulħadd kellu qalb ta' ljun bħal Mizzi u l-mexxejja Nazzjonalisti l-oħra. Taħt gvern kolonjali l-Maltin ma kellhomx wisq xi jgawdu, u kienu jippreferu xi drabi jbusu l-id li jixtiequ maqtugħa biex ma jġarrfux il-ftit li kellhom.

Il-vittimizzazzjoni mal-P.N. saret ħaġa ta' kuljum. Il-Partit ma tħalliex juża t-Teatru Rjali biex jinawgura innu Nazzjonali

ġdid. Barra minn hekk bdew ifaqqsu ħafna konfoffi biex b'xi mod jew ieħor Mizzi jitwarrab min-nofs. L-iċken mossa tiegħu, l-inqas kelma kienet tiġi interpretata bħala tixwix biex forsi l-gvern isib fuqiex iqabbad difru. Darba, waqt li kien qed jindaqq il-"God Save", Mizzi ta s-sinjal biex xi Nazzjonalisti li kien hemm preżenti jibdew isaffru. Kien hemm uħud, bħal Chamberlain, li bdew jittamaw li Mizzi jintefa' l-ħabs fuq akkuża li ried iqanqal irvell kontra l-gvern. "Dan għandu jġiegħel lit-traditturi joqogħdu aktar attenti," qal.[3] L-Ammirall Sir John Fisher kien tal-fehma li Mizzi u Nazzjonalisti oħrajn bħalu jiġu eżiljati minn Malta, u l-gazzetti tagħhom jinżammu. Fil-fatt wieħed Malti-Tuniżin, Victor Serre, li kien għalliem tal-Franċiż u kien jikteb ukoll xi artikli għall-ġurnal Franċiż, tkeċċa minn Malta bħala **persona non grata** fl-1901. Serre, li l-kitbiet tiegħu kienu jixhdu stmerrija kbira għal Strickland, kien sudditu Franċiż u għaldaqstant kien aktar faċli li jiġi deportat.[4] Li kieku l-istess ħaġa ġrat lil Mizzi, il-gvern kien ikollu popolazzjoni vjolenti u mgħaddba ma' min iseffaq wiċċu. Fisher ħadha bi kbira meta deher artiklu fejn il-kittieb qal li kien jittama li Chamberlain imut "b'kankru mill-aktar waħxi".

"Il-Gvernatur ta' Ġibiltà jista' jeżilja kittieba," qal Fisher. "Għaliex ma jistax jagħmel l-istess il-Gvernatur ta' Malta?"[5]

. istess ħin li r-reġim kien jara kif jagħmel biex irażżan lin-Nazzjonalisti, b'makakkerija kienu jiġu mxerrda mezzi fini ... propaganda biex jinħoloq ambjent favur l-Ingilterra. It-tfal ta' l-iskola bdew jiġu mgħallma innijiet bl-Ingliż, iżjed għalliema bdew jintbagħtu għal taħriġ fl-Ingilterra, u studenti li kienu jgħaddu mill-eżami lokali ta' Oxford kienu jingħataw premjijiet speċjali. Il-katekiżmu ġie maqlub għall-Ingliż minn Dr. Enrico Magro, spettur ta' l-iskejjel Primarji.

Dan wassal għal mobilizzazzjoni mill-politikanti Maltin. Fuq talba formali tal-poplu Għawdxi, Mizzi reġa' lura għall-ħajja parlamentari.[6] Fil-fatt Mizzi kien jixtieq jirtira fil-kwiet iżda meta kien jara lill-partit tiegħu jsir il-mira ta'

oppressjoni bla rażan mir-reġim, ħass id-dmir li jerġa' jieħu t-tmun parlamentari u jissielet bl-għajnuna ta' sħabu ma' dan il-mostru biżbetiku, hekk imsejjaħ — gvern kolonjali. Savonjani u Panzavecchiani, saħansitra l-Isqof Pace, ingħaqdu taħt l-istess standard mal-P.N. Mizzi u Pace ma kinux jinħamlu u skond Lord Onslow, l-Isqof kien jitkellem dwar Mizzi "bl-aktar mod vili u infami" iżda kien igħid ukoll li ċ-ċirkostanzi ġegħluh jaqbel mat-twemmin tal-mexxej Nazzjonalista. Dan ġara meta Chamberlain iddikjara li r-rappreżentant ekkleżjastiku għandu jitneħħa mill-Kunsill tal-Gvern wara li ġie rrappurtat li l-Isqof ipprova jindaħal fl-elezzjonijiet billi ma ħalliex lil wieħed qassis joħroġ għall-elezzjoni.[7] Il-qassisin kienu, "klassi ta' nies li ma jistgħux ikomplu jitqiesu kapaċi jieħdu deċiżjoni minn rajhom fil-Kunsill tal-Gvern," qal.[8] Minħabba li l-gvern ma ħasibx biex ir-rappreżentant ekkleżjastiku jiġi mibdul b'ħaddieħor, il-għadd ta' rappreżentanti fil-Kunsill niżel awtomatikament għal 13. Il-każ dwar il-preżenza tal-kleru fil-Kunsill tal-Gvern kien tqajjem diġà darb' oħra f'Malta fl-1870. Iżda dak inhar kien sar referendum fejn minn 2461 elettur, 1473 ivvutaw favur li l-qassisin jerġgħu jidħlu lura fil-Kunsill; 58 kienu ivvutaw kontra. Mill-partijiet rurali ftit li xejn kienu vvutaw kontra, u l-maġġoranza ta' dawk it-58 vot kienu ntefgħu mill-Belt, il-Furjana u l-Isla.[9] Issa, kważi 30 sena wara l-istorja rrepetiet ruħha, iżda din id-darba l-gvern mexa b'mod mill-aktar awtokratiku u l-fehma tal-poplu injoraha għal kollox. Mhux talli hekk, iżda Strickland ipprova jġebbed l-interpretazzjoni ta' din id-dikjarazzjoni biex iċappas biha lil xi Nazzjonalisti li l-preżenza tagħhom fil-Kunsill kienet xewka fid-dahar. Fost dawn kien hemm Antonio Dalli u Fortunat Mizzi nnifsu. Dalli, li kien editur ta' **Il Patriota,** tkeċċa mill-Kunsill għaliex, għalkemm mhux qassis, kien jirċievi għajnuna finanzjarja mill-Kurja.[10] L-impediment fuq Mizzi kien aktar imqanżaħ u wera kemm Strickland kien jipprova jfittex ix-xagħra fl-għaġina — l-aqwa li jeħles minnu. Dan skopra li Mizzi fi tfulitu, 43 sena qabel,

kien irċieva l-ordni minuri (jew Il-Minuri, kif isibuha), kif kienet id-drawwa fost ħafna familji rispettabbli fis-seklu dsatax. Il-Vigarju Ġenerali salva s-sitwazzjoni għaliex ma riedx jikkonferma formalment l-isem u l-kunjom ta' Mizzi kif kien imniżżel fir-reġistru ta' l-Isqof Forno. Mhux talli hekk, talli Grenfell ma kien jaf xejn dwar il-komplott ta' Strickland u malli fl-Uffiċċju tal-Kolonji sar magħruf x'inhu jiġri, ħarġet ordni biex din it-tip ta' persekuzzjoni kontra Mizzi tieqaf minnufih.

Permezz ta' din il-proklamazzjoni anki Panzavecchia tħalla barra mill-Kunsill. Minkejja dan, waqt **meeting** tal-P.N., b'Mizzi ħdejh, Panzavecchia ta kelmtu li għalkemm ma setax jibqa' jservi fil-Kunsill xorta waħda kien ser jibqa' mal-poplu "għaliex il-kleru huwa fuq in-naħa tal-poplu."

Il-mobilizzazzjoni li seħħet f'dan iż-żmien wasslet għal għaqda sħiħa bejn l-elementi politiċi kollha taħt it-tmexxija ta' Mizzi. B'hekk il-Partit ħa xejra fuq livell aktar wiesa' minn qatt qabel u kompla żied l-appoġġ permezz tal-kumitati distrettwali, każini u assoċjazzjonijiet minn Malta kollha. Fl-elezzjoni ġenerali ta' l-1898, il-kandidati tal-P.N. u tal-P.P. iffurmaw front komuni u rebħu s-siġġijiet kollha.[11] Żewġ kandidati, wieħed minnhom Cachia Zammit għad-distrett taż-Żejtun, ma kinux ikkontestati.[12]

Bejn dan iż-żmien u l-1903, il-kandidati Nazzjonalisti dejjem kienu jerġgħu jiġu eletti mingħajr kontestazzjoni. L-unika eċċezzjoni kienet fl-1900 meta Roberto De Cesare kkontesta t-tmien distrett (Ħal Qormi u Ħaż-Żebbuġ) bħala kandidat favur il-gvern kolonjali b'manifest li kien jappoġġja x-xogħlijiet ewlenin li kien qed iwettaq il-gvern fil-qasam pubbliku. De Cesare, li qabel kien Savonjan u wara sar Stricklandjan, kien mill-Isla u marbut ukoll mar-**Risorgimento.** Il-kandidat Nazzjonalista li kien qed jikkontesta dan id-distrett kontra De Cesare kien il-Prokuratur Legali Edoardo Semini. L-appoġġ li kellu Semini, iżda kien ħafna akbar u rnexxielu jegħleb għal kollox lil De Cesare.[13] Tul dan iż-żmien il-P.N. u l-P.P.

dejjem baqgħu magħqudin; żammu flimkien anki wara l-kwistjoni kontroversjali tar-riformi fid-Dipartiment ta' l-Edukazzjoni, li niġu għaliha aktar 'il quddiem. Barra minn hekk il-P.N. għażel li ma jaċċettax ħatriet fil-Kunsill Eżekuttiv; dan kien pass għaqli min-naħa tal-Partit biex ikompli jsaħħaħ l-appoġġ tas-Savonjani u l-Panzavecchjani. Strickland għamel dak kollu li seta' biex jiġbed lejh lil Mizzi u 'l sħabu u jagħmel minnhom kollaboraturi tar-reġim, iżda partit serju diffiċli tidħak bih. Id-dmir tal-P.N. kien l-ewwel u qabel kollox lejn il-jeddijiet ċivili tal-poplu Malti u bis-sewwa jew bid-dnewwa kien determinat li jiksibhom. Għalhekk, mill-1899 'il quddiem insibu li l-membri eletti kienu kollha jitqiesu ta' l-istess partit, għallinqas f'termini elettorali.(14) Fl-1900, Mizzi beda jissejjaħ "Kap tal-Membri Eletti"(15) u sa l-1901 il-Maltin kienu jsejħulu "Mexxej tal-poplu Malti".(16)

Għalkemm id-differenzi partiġġjani ma ntesewx għal kollox, membri Savonjani bħal Cesare Darmanin u l-Perit Francesco Wettinger, kif ukoll oħrajn Panzavecchjani, Dr. Andrea Pullicino u Antonio Dalli, kienu aktar lesti li jaċċettaw it-tmexxija ta' Mizzi, milli l-Mizzjani kienu lesti jaċċettaw it-tmexxija ta' Savona fl-1891/3. L-Avukat tal-Kuruna Naudi rrimarka li fil-fatt kien hawn żewġ partiti, iżda t-tnejn kienu ta' fehma waħda. "Non vi è alcuna differenza di opinione fra coloro che appartengono all'uno o all'altro partito politico".(17)

Hlief f'xi okkażjonijiet meta Darmanin u Wettinger ħallew posthom meta ġew biex jivvutaw dwar mozzjoni ta' Mizzi biex it-Taljan jibqa' l-mezz tat-tagħlim u meta Darmanin ivvota favur il-Gvern fl-ordinanza dwar it-tariffa fuq id-dqiq, ir-rappreżentanti tal-gvern dejjem urew għaqda fl-appoġġ tagħhom lejn Mizzi. Grenfell saħansitra rrimarka li l-P.N. kien "l-uniku partit organizzat"(18) u Mizzi kien "il-mexxej ta' maġġoranza assoluta", "the leader of an overwhelming majority."(19)

* * *

'Il fejn kienet ixxaqleb l-op'njoni pubblika?

L-opinjoni tal-gurnali kienet maqsuma f'żewġ kampijiet ewlenin: waħda favur il-gvern u l-oħra kontrieh. Fuq in-naħa tal-gvern insibu l-appoġġ konsistenti mid-**Daily Malta Chronicle** ta' Antonio Bartolo li bdiet toħroġ fl-1887 u baqgħet f'idejn il-familja Bartolo sa l-1940. Il-**Chronicle** kienet ta' sikwit tir-reklama prodotti Ingliżi u tħabbar attivitajiet imnedija apposta għall-komunità Ingliża f'Malta. Fil-fatt kien fost ir-residenti Ingliżi li kienet tinbiegħ l-aktar il-**Chron'cle.** Meta dehru xi avviżi ta' attivitajiet Mażonistiċi, kemm Mizzi kif ukoll Savona akkużawha b'fanatiżmu kontra l-Knisja. Mizzi ddeskrivieha bħala gazzetta miktuba l-Palazz għall-benefiċċju tat-truppi Ingliżi f'Malta.[20]

Strickland kien tal-fehma li biex tkompli titkattar l-influwenza Ingliża fost il-poplin, kellu jibda joħroġ ġurnal semi-uffiċjali ssussidjat mill-gvern. Strickland kien diġà ġie akkużat li pprova juża lid-**Daily Malta Chronicle** permezz ta' għajnuna finanzjarja biex tagħmel propaganda lill-gvern. Issa kellu jibda joħroġ ġurnal bil-Malti ta' tliet darbiet fil-ġimgħa kif ukoll ieħor bit-Taljan bil-għajnuna ta' Dr. Enrico Magro li xi żmien qabel kien qaleb il-katekiżmu ta' l-iskejjel għall-Ingliż.[21] Dawn il-proġetti mill-ewwel marru żmerċ, iżda bis-saħħa tagħhom kienu ħarġu fil-beraħ żewġ fatturi importanti — kienu juru kemm Strickland kellu fiduċja f'Bartolo bħala funzjonarju tar-reġim, u wkoll li l-gvern kien aktar iżolat minn qatt qabel. Sena wara reġa' sar esperiment simili b'gazzetta pro-Ingliża jisimha **Malta Maltija** iżda din ma tantx inbiegħet u ftit wara kellha tieqaf.[22]

Fl-1901 deher fuljett ippubblikat fl-istamperija tal-**Chronicle** iffirmat minn 'Malti li jħobb lill-Ingliżi u lil pajjiżu', li kien igħid hekk: "Kulħadd jaf li dawk li jagħmluha ma' l-Ingliżi huma gawduti u li f'pajjiż it-Taljani ma hemmx ħlief għaks u ġuħ, u min jagħmilha magħhom ma jistax ħlief jibqa' mġewwaħ."[23] Dan il-fuljett li kien jappoġġja wkoll l-Angliċizzazzjoni fit-Transvaal, ħareġ fl-istess żmien ma' fuljett

ieħor simili ppubblikat fl-istamperija tal-**Malta.** Dan kien kontra t-tagħlim ta' l-Ingliż fl-iskejjel u kien iffirmat minn 'Malti Patrijott'.

"Intom biss mela...," kien igħid, "sejrin tħallu lill-gvern igħabbikom, jidħak bikom, u jisserva bikom kontra l-interessi u l-ġid tagħkom u ta' wliedkom... biex l-Ingliżi mbagħad jieklu l-ħobż tal-Maltin, jidħlu fil-Pulizija, fit-Tarznar, fir-Reġimenti tal-Milizja u tal-Maltin u fid-dipartimenti l-oħra tal-gvern minflok il-Maltin."[24]

Dawk li kienu jappoġġjaw lil Strickland pubblikament sikwiet kienu jagħmlu hekk biex jevitaw l-attakki u l-vittimizzazzjoni mill-gvern. Dr. P.P. Agius hu eżempju tipiku ta' din il-klikka ta' nies. F'ittra li kiteb dwar negozju ta' spiżerija u li fiha semma lil ħu Mizzi, Agius irrifera għalih innifsu u "nies leali oħrajn" bħala nies li tilfu l-krettu mal-klikka Franko-Taljana tal-membri eletti. Ma' din l-ittra Agius bagħat ukoll silta mid-**Daily Express** dwar inċident fejn Zaccaria Roncali kien bagħat lura stedina għal riċeviment minn għand student Malti li kienet miktuba bl-Ingliż, u qal li ma jaċċettax stedina bl-Ingliż minn għand Malti.[25] Każ ieħor kien dak ta' G.C. Mallia Tabone li għal xi żmien kien rappreżentant Nazzjonalista fil-Kunsill tal-Gvern. Dan għażel li jsir lagħqi ieħor ta' Strickland bit-tama li jikseb impjieg għoli iżda baqa' b'xiber imnieħer. Fl-1903 dan wasal biex ilmenta li l-gvern ma kienx żamm kelmtu. It-tweġiba ħadha mill-Uffiċċju tal-Kolonji (mhux mill-amministrazzjoni f'Malta li mid-dehra għamlitlu xi wegħdiet jekk jiċħad lill-partit). Din kienet tgħid hekk:

"Jekk is-Sur Mallia Tabone vvota favur il-gvern minn mottivi ta' kuxjenza m'għandux għalfejn jippretendi li jiġi ppremjat; imma jekk dan għamlu minn skopijiet ta' interess personali allura ma jistħoqqlux li jiġi ppremjat." Kif igħid il-Malti, min jobżoq fis-sema jiġi f'wiċċu.

L-opinjoni tal-ġurnali lokali, minbarra l-**Chronicle,** kienet kontra l-gvern, u kontra Strickland partikolarment; **Malta**

kienet minn ta' quddiem. Ironikament, l-Uffiċċju tal-Kolonji kien iqis il-ġurnal **Malta** bħala "prattikament l-uniku wieħed ta' importanza politika." Wara każ ta' libell minn Ġeneral Ingliż, Mizzi għal xi żmien biddel it-titlu għal **Gazzetta di Malta e Gozo** u fit-13 ta' Marzu 1902 reġa' biddlu għal **Malta e Sue Dipendenze.** Minħabba r-rebħiet elettorali li kien qiegħed jikseb il-partit, Mizzi ħaseb li kien wasal iż-żmien li n-Nazzjonalisti jkollhom il-ġurnal tagħhom u għalhekk il-ġurnal ġie mgħammed bħala l-leħen uffiċjali tal-P.N., 'Organo del Partito Nazionale'. "Dan," qal Mizzi, "huwa ġurnal ta' kuljum fis-servizz tal-pajjiż li bih l-ulied sinċieri ta' din l-Art — Kollha Nazzjonalisti — ikunu jistgħu jesprimu l-opinjoni u r-rieda tal-poplu." Sadanittant it-terminu "Nazzjonalist" beda jieħu tifsira aktar qawwija.

"Chamberlain igħidilna li ma jarax f'Malta ħlief l-interessi tal-fortizza, u jinsa lill-Insara li huma ulied dawn il-gżejjer: aħna, f'isem u taħt l-istandard tan-nazzjonaliżmu Malti, ningħaqdu biex niddikjaraw li Malta, u Għawdex, u Kemmuna u Kemmunett, u kull blata f'wiċċ il-baħar ta' madwar xtutna, huma tagħna.[26]

Fil-fatt il-P.N. kien meqjus mill-gvern li jirrappreżenta lil dawk li jieħdu sehem attiv, juru interess u jsemmgħu leħinhom fil-ħajja politika pubblika.

Il-Partit Nazzjonalista kien bla dubju l-aktar partit dinamiku li kien hawn u l-poplu kien jagħtih l-appoġġ mistħoqq. Biżżejjed ngħidu li waqt li sa l-aħħar tas-seklu l-bejgħ tal-**Malta** kien żdied b'terz jew aktar, id-**Daily Malta Chronicle** bdiet titlef ħafna mill-abbonati Maltin minħabba li bdiet tiġi marbuta iżjed mal-gvern. Fil-ġlieda tiegħu kontra l-barrani, il-Partit beda biex jorganizza lilu nnifsu fuq livell aktar miftuħ u għal dan il-għan beda joħroġ l-ewwel ġurnal tal-P.N. bil-Malti li, kif xieraq, kien imsejjaħ **Il-Poplu Malti.** Il-bejgħ tiegħu huwa stmat li kien ħafna aktar mill-**Malta Għada Tagħna** ta' Savona, u fi ftit żmien laħaq id-doppju tal-bejgħ tal-**Bandiera tal-Maltin** ta' Manwel Dimech.